

ВПЛИВ ОБ'ЄКТИВНИХ УМОВ І ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ У ЛЮДИНИ ПОТРЕБИ В ФІЗИЧНОМУ УДОСКОНАЛЕННІ

Пеньковець В.І.

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

Фізична культура може розглядатися лише через людину тому, що тільки вона створює культуру, і сама формується у процесі її освоєння отримує своє „друге народження.” Це тісно пов'язано із становленням, розвитком і підвищенням її потреб.

Вибіркові дослідження показали, що в спортивних секціях і групах оздоровчої направленості у нашій державі займається серед населення один із шести, а самостійно (три і більше разів на тиждень) – у два-три рази менше.

Згідно соціологічних досліджень було встановлено, що 72,8% опитаних не турбуються про своє здоров'я то того часу, поки не відчують себе хворими. Це вказує на відсутність у них потреби у фізичному удосконаленні, без якої не може бути і активності у фізкультурно-спортивних заняттях. Людина високої фізичної культури тим і відрізняється від іншої, яка нею не володіє, що у неї сформована відповідна потреба.

Стає вірогідним те, що вирішення проблем, пов'язаних з особистою фізичною культурою, слід шукати на шляхах формування і розвитку у населення, і особливо у дітей і молоді, свідомої потреби у фізичному удосконаленні, що в свою чергу диктує необхідність всебічного и глибокого вивчення і аналізу цього процесу.

У формуванні потреби, як відомо, провідна роль в кінцевому рахунку належить об'єктивним, матеріальним умовам життя.

В процесі історичного розвитку продуктивних сил, серед людей проходить суттєве зменшення вимушеної рухової активності для забезпечення своєї життєдіяльності. Зростає значимість свідомого відношення до рухів, що витікає не тільки із необхідності фізичних навантажень для організму, але і вимог виробництва, оборони, духовного життя.

Отже, потреба у фізичному удосконаленні, обумовлена всім соціально-

економічним і духовним устроєм суспільства, являється перед усім набутою. Потребу у фізичному удосконаленні можна розглядати як об'єктивну необхідність, яка відображаючись у свідомості людей, являється джерелом діяльності, направленої на фізичний і духовний розвиток, укріплення здоров'я. При великій кількості потреб особистості вони не існують окремо, так як внутрішнє пов'язані між собою в одну єдину систему.

Багатство країни складають люди, які володіють широким колом потреб як духовних, так і фізичних. Причому коло цих потреб постійно удосконалюється, має тенденцію до піднесення. Закон піднесення потреб, відкритий В.І. Леніним, відіграє особливу роль сьогодні, у період політичних і економічних перетворень у нашій державі. Саме у такі періоди, коли йде ломка застарілих уявлень, поглядів і свідомості в цілому, різко зростають і потреби людей, які потребують послідовно наростаючого задоволення, у тому числі і у фізичному удосконаленні.

Соціологами було з'ясовано, що більш регулярно фізичними вправами займаються люди з високою орієнтацією на активну життєву позицію і самовдосконалення. З другого боку, сама низька фізкультурна активність у людей, яким властива орієнтація на задоволення, легке, веселе життя, матеріальну забезпеченість, які мало оцінюють працю, самовдосконалення і признання суспільства.

Потреба у фізичному удосконаленні, висока особиста фізична культура були задоволенням для багатьох видатних людей: О.С. Пушкіну, Л.М. Толстому, І.П. Павлову, О.В. Суворову і ін. Вони використовували самі різноманітні засоби фізичної культури, причому у тісному поєднанні з фізичною працею. Наприклад, О.С. Пушкін захоплювався верховою їздою, відмінно стріляв із пістолета, чудово фехтував, був одним із кращих плавців Петербурга. Вранці він приймав холодну ванну, а взимку обтирав своє тіло снігом. Любив багато ходити пішки, поєднуючи це заняття з метанням спеціальної металевої палиці, працював у саду, копав грядки, насаджував дерева.

Ці приклади і результати приведених вище досліджень цілком логічні: культурний рівень людини, який проявляється в здібності до аналізу і узагальнення, більш повному використанню досвіду інших людей, у постановці і здійсненні мети духовного розвитку, стає основою формування ще не створених потреб, у тому числі і потреби у фізичному удосконаленні. В той же час бідність, нерозвиненість всієї системи духовних потреб в цілому стримує окремо розвиток кожної із них, оскільки різноманітні потреби численними зв'язками об'єднані у єдину систему.

Таким чином, існує прямий взаємозв'язок загального культурного рівня людей з наявністю у них однієї з важливих духовних потреб – потреби у фізичному удосконаленні. У цьому зв'язку слід пам'ятати, що об'єм і кількість інтелектуальних і соціальних потреб визначаються загальним станом культури. Всебічність розвитку як цінність вище однобічності, у тому числі і в галузі фізичної культури. Так звана підготовка в багатоборстві, як найбільш трудомістка і життєво важлива, стає все більш престижною, особливо серед молоді. У легкоатлетів, наприклад, особливою популярністю користуються десятиборці. Самою важкою і почесною у гімнастів, ковзанярів, важкоатлетів вважається перемога в багатоборстві.

Посилений же розвиток будь-якої однієї фізичної якості в збитковість іншим просто недоцільний. Так, наприклад, культурист який наростив велику масу м'язів не завжди зможе проявити свої здібності до праці, пов'язаної з витривалістю, йому підчас важко швидко без відпочинку пройти десяток кілометрів, не кажучи вже про те, щоб пробігти крос.

Першою і обов'язковою умовою для фізкультурно-спортивної діяльності є, безумовно вільний час – це по Марксу, простір для розвитку всіх здібностей людини. На жаль, об'єктивні умови праці і побуту у нашій державі, як відомо, далекі від ідеальних – багато вільного часу йде на переїзди, стояння у чергах і т.ін. Поряд з цим соціологічні опитування, спостереження і публікації з даної проблеми свідчать, що необхідний мінімум часу для постійних фізкультурно-спортивних занять має абсолютна більшість людей. Важливі прагнення,

потреба отримати цей резерв вільного часу.

Процес формування потреби у фізичному удосконаленні, як будь-якої іншої духовно-культурної потреби людей, не може бути повноцінним без створення матеріальної бази – відповідних спортивних споруд, оснащених необхідною апаратурою, обладнанням і технічними пристроями, а також особистого інвентарю, одягу і різного роду спорядження потрібного для участі у цьому процесі. Наше відставання в забезпеченні фізичної культури матеріальною базою особливо помітне на порівняльному фоні з іншими державами. Якщо в нашій країні, наприклад, на один плавальний басейн приходиться 125 тис. чоловік, то у Словаччині-40 тис., Угорщині-26 тис., Німеччині-14 тис., Японії-4 тис., США – менше 500 чоловік. Це відставання пов'язане з залишковим принципом розподілу фінансування соціальних потреб, серед яких фізична культура ніколи не користувалась пріоритетом.

Однією із вирішальних умов успішного формування потреби у людей в фізичному удосконаленні являється цілеспрямована діяльність кваліфікованих спеціалістів в цій галузі. Особливо гостро відчувається потреба в спеціалістах, володіючих знаннями, вміннями, і методикою організації роботи з людьми середнього і похилого віку.

Процес формування потреби людей у фізичному удосконаленні тісно пов'язаний з рівнем активності, творчості і ініціативи не тільки спеціалістів, але і тих хто займається. А це у свою чергу залежить наряду з іншими факторами і від форми управління фізкультурним рухом у всіх його ланках.

Необхідно помітити, що в галузі фізичної культури під впливом загального процесу перебудови проходять позитивні зрушення, які характеризуються посиленням демократизації, гласності, послабленням командно-адміністративних методів керівництва, різким скороченням паперового потоку і т.ін.

Важливим фактором, який зможе посилити формування потреби людей у фізичному удосконаленні, являється вплив на цей процес різних сфер духовної культури. Так, рівень престижності фізкультурно-спортивних занять у багатьох

випадках залежить від активної участі в його підвищенні літератури і мистецтва, телебачення, кіно, преси і т.ін. Реальність на сьогодні така, що багато людей погано проінформовані і мають низький рівень знань з основ гігієни, медицини, фізичної культури. Відсутність необхідних знань в цій галузі проявляється у деяких людей по різному, наприклад, в осудженні тих, хто систематично робить фізичні вправи, чи тих, хто займається спортом вищих досягнень. Ясно, що це являється причиною недостатньої загальної культури. Недостатньо розкриваються як в телевізійних передачах, так і в засобах масової інформації профілактично-виховна роль фізкультурно-спортивних занять в подоланні п'янства, тютюнопаління, наркоманії, правопорушень серед дітей і підлітків. Однією з головних умов ефективності пропаганди, як засвідчує досвід, являється, свіжість, новизна, оригінальність її форм. Повторюватися можуть ідея, смисл, суть того, що треба довести до слухача або читача, але не її форма чи сюжет. А це потребує від журналістів, спеціалістів і активістів фізичної культури, всіх тих, хто займається її пропагандою, постійного творчого пошуку, неординарності.

У розвитку потреби у фізичному удосконаленні певну роль відіграє мода. Вона активно сприяє залученню до діяльності, а значить і формуванню у неї потреби. З початком занять із-за моди певним видом спорту, людина може захопитися, продовжити ці заняття і після того, як мода вже пройшла. Вплив моди на формування потреби у фізичному удосконаленні не можна переоцінювати, оскільки вона швидкоплинна і мінлива. Тому використовувати моду необхідно, на наш погляд, лише на ряду з іншими, більш значимими, стабільними і управляючими факторами.

Підводячи підсумок розгляду об'єктивних і суб'єктивних умов і факторів, суттєво впливаючих на формування потреби людей у фізичному удосконаленні можна сказати, що людина сама робить свій вибір серед домінуючих в його системі потреб, які постійно конкурують між собою. Вона це робить з урахуванням можливості їх реалізації і сьогодні, і в майбутньому. Але такий вибір витікає із складених на даний час "співвідношень сил" серед цих потреб і

похідних від них цілей, інтересів і мотивів.

Цілком імовірно, що подальший розвиток фізичної культури стримують сьогодні звичні форми мислення, стереотипні підходи до справи, недооцінка її соціально-економічного і виховного значення. А це не можна подолати без активної допомоги з боку працівників мистецтва, літератури, науки і інших сфер духовної культури, оскільки тільки вони повинні виховувати у людей творче мислення, інтелектуальну і емоціональну розкутість, сприяючи цим перебудові їх свідомості.

У формування фізичних здібностей і здоров'я як бази інтелектуального розвитку людини суттєву роль відіграє наявність у неї потреби у фізичному удосконаленні, на вироблення якої впливають всі сторони її духовного життя: знання, мораль, світогляд, емоції, інтелект, цільові установки, мотиви і т.ін. Це і є той самий "місток" між культурою фізичною і духовною, побудувати який не завжди вдається. Нерідкість напівпусті сьогодні спортивні споруди і майданчики, низька рухова активність людей, незважаючи на наявність умов для занять фізкультурою і спортом, - наочне тому підтвердження.

Для вирішення цієї складної проблеми потрібен цілий комплекс заходів, у тому числі і по посиленню пропаганди, збільшенню вільного часу, соціально-економічному стимулюванню занять, підвищенню загального культурного рівня життя людей. В той же час без вирішення завдання формування у людей потреби до фізичного удосконалення не дасть належного ефекту забезпечення населення ні фізкультурними спорудами і кадрами спеціалістів, ні товарами спортивного і туристського призначення, навіть самої високої якості.

Все це дозволяє констатувати, що фізична культура і спорт по силі впливу на формування особистості висувається на одне із важливіших місць. Тому необхідна подальша інтеграція фізичної культури і культури духовної. У той же час неможна не бачити, що це може породити протиріччя між ними, вирішення якого вимагає нових теоретичних концепцій і нестандартних практичних рішень.